

FUNDACJA
LANCKOROŃSKICH

Wydawca dziękuje Fundacji Lanckorońskich za dofinansowanie publikacji

Kolekcje prywatne w zbiorach książki dawnej

STUDIA

Private Libraries in Collections of Early Printed Books

STUDIES

pod redakcją
Doroty Sidorowicz-Mulak
i Agnieszki Franczyk-Cegły

TOM I

Wydawnictwo Ossolineum

Materiały z konferencji zorganizowanej przez Zakład Narodowy im. Ossolińskich pod patronatem Fundacji Lanckorońskich, „Spotkań z Zabytkami” oraz Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

FUNDACJA
LANCKOROŃSKICH

SPOTKANIA
Z ZABYTKAMI

Recenzje Iwona Imańska, Anna Żbikowska-Migoń

Redaktor prowadzący Jarosław Woźniak

Redakcja Daria Demidowicz-Domanasiewicz

Zestawienie indeksów Helena Dekert

Korekta Joanna Płoszaj

Redakcja techniczna Jarosław Woźniak

Projekt okładki i stron tytułowych Agnieszka Pasierska / Pracownia Papierówka

Ilustracja wykorzystana na okładce *August Młodszy w swojej bibliotece Herzog August Bibliothek*, miedzioryt [w:] M. Gosky, *Arbustum vel Arboretum Augustaeum...*, Wolfenbüttel 1650, karta Ddd. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, sygn. XVII-19511.

Opracowanie typograficzne, łamanie Robert Oleś / d2d.pl

Druk i oprawa Zakład Poligraficzny SINDRUK, Opole

Wydawnictwo Ossolineum, 50-139 Wrocław, ul. Szewska 37

e-mail: wydawnictwo@ossolineum.pl

www.wydawnictwo.ossolineum.pl

© Copyright by Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2020

Wydanie pierwsze

Wrocław 2020

ISBN (całość) 978-83-66267-44-2

ISBN (tom pierwszy) 978-83-66267-51-0

Spis rzeczy

DOROTA SIDOROWICZ-MULAK

- 9 Przedmowa

Ziemie wschodnie

ARVYDAS PACEVIČIUS

- 15 Kolekcje prywatne w zbiorach historycznych Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego

VIKTORIJA VAITKEVIČIŪTĖ

- 35 Historyczne biblioteki osobiste w Litewskiej Bibliotece Narodowej im. Martynasa Mažvydasa

GALINA KIREEVA

- 55 Księgozbiory prywatne w zbiorach Biblioteki Narodowej Białorusi. Identyfikacja i badania

IRENA CIBOROWSKA-RYMAROWICZ

- 83 Księgozbiór Mikoszewskich w zbiorach Biblioteki Narodowej Ukrainy im. Włodzimierza Wiernadskiego

IRYNA KACHUR

- 99 Stare druki z księgozbioru Józefa Maksymiliana Ossolińskiego w zbiorach Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki Ukrainy im. Wasyla Stefanyka

DOROTA SIDOROWICZ-MULAK

- 124 Księgozbiór księdza Józefa Kraińskiego (zm. 1838 r.) z Bełza w zbiorach ossolińskich

AGNIESZKA KNYCHALSKA-JASKULSKA

- 147 Rękopisy z kolekcji Leona Jana Pinińskiego (1857–1938) w zbiorach Biblioteki Ossolineum

IVAN ALMES

- 165 Spisy ksiąg prywatnych księgozbiorów mnichów prawosławnych i bazylianów eparchii lwowskiej od końca XVII do XVIII w.

OLGA TKACHUK

- 183 Druki tłoczone czcionką łacińską i grecką z księgozbiorów metropolitów i biskupów unickich w kolekcji starych druków Muzeum Narodowego we Lwowie im. Andrzeja Szeptyckiego

MALGORZATA MIKUŁA, URSZULA WENCKA

- 216 *Icones Regum Poloniae* Tomasza Tretera. Zagadkowa oprawa ossolińskiego cymelium

Wielkopolska

RAFAŁ WÓJCIK

- 233 *Sic nos non nobis*. O księgozbiorze Kaspra Goskiego, lekarza i burmistrza poznańskiego z XVI w. oraz o jego nietypowym znaku własnościowym

PETER SJÖKVIST

- 252 Losy księgozbiorów zagrabionych w czasach wojen szwedzkich w XVII w.

URSZULA PASZKIEWICZ

- 264 Biblioteka Zygmunta Czarneckiego w Rusku. Źródła do zawartości rozproszonej kolekcji

JAKUB ŁUKASZEWSKI

- 300 Fragmenty księgozbioru Abrahama Zbąskiego (Sbąskiego) herbu Nałęcz (1531–1578)

WOJCIECH GRAŚ

- 324 Struktura proveniencyjna księgozbioru opata trzemeszeńskiego Wojciecha Mielińskiego (1560–1621)

KAROLINA ZALEWSKA

- 340 Kraków–Florenceja–Poznań. Losy osiemnastowiecznego atlasu *Variae Tabulae Geographicae* ze zbiorów Biblioteki Raczyńskich

Małopolska i Mazowsze

MARIANNA CZAPNIK

- 357 Księgozbiór kanonika Mikołaja Ruszkowskiego (zm. 1651) w świetle zachowanych egzemplarzy

AGNIESZKA FLUDA-KROKOS

- 382 Znaki własnościowe w kolekcjach starych druków z donacji kobiecych w zbiorach Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie

STANISŁAW SIESS-KRZYSZKOWSKI

- 400 Książki z Puławskiej Biblioteki Czartoryskich w zbiorach biblioteki krasieczyńskiej Sapiehów

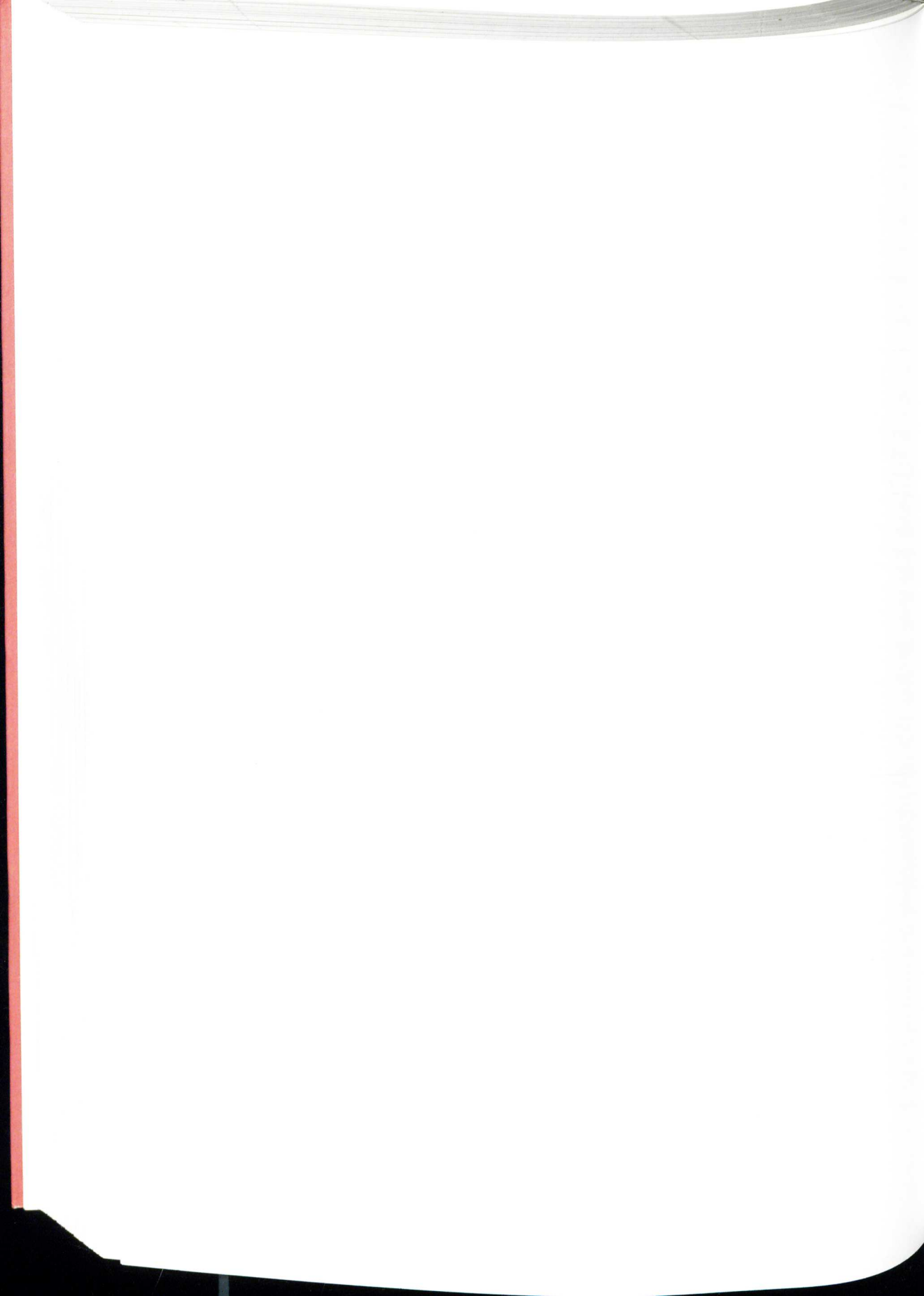
- 409 Indeks osobowy

- 420 Indeks geograficzny

Najbardziej przeglądowny wydał się taki podział przedmiotu, który by prowadził do ustalenia i podkreślenia właścicieli książek i zgrupowania dzieł pochodzących z tego samego ogniska zbieraczego.

Rudolf Kotula¹

¹ R. Kotula, *Właściciele rękopisów i starodruków zbiorów wielkopolskich Z. Czarnieckiego mieszczących się obecnie w „Baworovianum” we Lwowie*, Lwów 1929, s. XIV.

***Sic nos non nobis*. O księgozbiorze Kaspra Goskiego,
lekarza i burmistrza poznańskiego z XVI w. oraz
o jego nietypowym znaku własnościowym**

W Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu (dalej: BUAM) znajduje się szesnastowieczny diariusz Kaspra Goskiego, lekarza i burmistrza Poznania¹. Niniejszy artykuł powstał na marginesie badań prowadzonych nad jego zapiskami oraz prac przygotowujących je do wydania krytycznego. Głównym celem jest omówienie dwóch hipotez, ściśle powiązanych z badaniami proveniencyjnymi, które w ostatnim czasie coraz częściej są podejmowane przez badaczy różnych dyscyplin. Pierwsza zakłada, iż Kasper Goski posiadał bogaty księgozbiór, z którego do naszych czasów na skutek wojen, rozproszenia oraz przeróżnych zawirowań dziejowych przetrwały zaledwie szczątki. Podstawą do sformułowania tej hipotezy były dane pośrednie, które można znaleźć w diariuszu i zachowanych drukach autorstwa Goskiego, a także bezpośrednie, jakimi są pojedyncze zachowane książki pochodzące z jego zbioru. Natomiast druga hipoteza wysnuta jest z nietypowej zapiski, którą można znaleźć na egzemplarzach należących do Goskiego i którą z całą pewnością należy potraktować jako bardzo nietypowy i rzadko spotykany znak własnościowy, co

¹ Więcej na temat diariusza zob. R. Wójcik, *Wokół dwóch diariuszów lekarza i burmistrza poznańskiego, Kaspra Goskiego (1549–1551 oraz 1556–1570)* [w:] *Memuarystyka w dawnej Polsce*, red. P. Borek, D. Chemperek, A. Nowicka-Struska, Kraków 2016, s. 19–30, a także R. Wójcik, *Typologia zapisków o poznańskiej proveniencji w kalendarzach wieloletnich z XVI wieku. Rekonesans* [w:] *Marginalia w księżce dawnej i współczesnej*, red. B. Mazurkova, Katowice 2019, s. 35–64. Zapiski Goskiego zachowały się w: Ioannes Stadius, *Ephemerides novae et exactae [...] ab anno 1554. ad annum 1570. Ad divum Philippum Hispaniarum, Angliae, Franciae, Neapolis, Hierusalem & Siciliae Regem [...]*, Coloniae Agrippinae: Apud Haeredes Arnoldi Birckmanni, 1556; BUAM, sygn. SD 5200 II.

powinno uczulić badaczy proveniencji na tego rodzaju noty w zachowanych książkach.

Informacje na temat Goskiego można znaleźć w kilku publikacjach². Tutaj przypomnimy tylko podstawowe wiadomości. Nie jest znana dokładna data jego urodzin. Wiadomo tylko, że przyszedł na świat w pierwszej połowie XVI w., prawdopodobnie na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych (ze wskazaniem na drugą połowę lat dwudziestych). Miastem jego pochodzenia był, według dotychczasowych ustaleń, Sochaczew. Wywodził się z rodziny mieszczańskiej, choć jego ojciec, Piotr Goski, wśród przodków miał chyba przedstawicieli drobnej szlachty mazowieckiej. Początkowo Kasper prawdopodobnie studiował na Akademii Lubrańskiego w Poznaniu, a w latach 1541–1547 na krakowskim uniwersytecie. Lata 1549–1551 spędził na studiach medycznych w Padwie, gdzie 9 sierpnia 1551 uzyskał laur doktorski. Po krótkim pobycie na dworze prymasa Mikołaja Dzierzgowskiego związał się na stałe z Poznaniem i w krótkim czasie zdobył sobie szacunek i poważanie. Znalazło to wyraz m.in. w wielokrotnym obieraniu go na stanowisko burmistrza, wójta oraz posła na sejmy elekcyjne. Żoną Goskiego była Anna – córka poznańskiego lekarza Jana Kosza – z którą miał co najmniej siedmioro dzieci³. Do annałów przeszedł przede wszystkim jako szanowany w Poznaniu burmistrz oraz twórca prognostyków, a szczególnie przepowiedni na 1571 r., w której przewidział zwycięstwo wojsk chrześcijańskich nad Turkami. Druk ten przyniósł mu sławę na skalę Europy. Goski jest także jedynym na razie twórcą szesnastowiecznych zapisek w kalendarzach, po którym do naszych czasów przetrwały aż dwa diariusze – młodzieńcze i z okresu, gdy był dojrzałym obywatelem stolicy Wielkopolski. Jest wielce prawdopodobne, że prowadził także podobne zapiski w latach

² S. Kościński, *Słownik lekarzów polskich obejmujący oprócz krótkich życiorysów lekarzy Polaków oraz cudzoziemców w Polsce osiadłych, dokładną bibliografią lekarską polską od czasów najdawniejszych aż do 1885*, Warszawa 1888, s. 148; M. Sus, *Studia uniwersyteckie poznańczyków w XV i XVI wieku*, „Kronika Miasta Poznania” 1950, nr 23, cz. 1, s. 16–37, cz. 2, s. 121–141; o Goskim s. 31, 126–127; H. Barycz, hasło: *Goski Kasper [w:] Polski słownik biograficzny*, t. 8, Wrocław 1959–1960, s. 349–350; Z. Boras, hasło: *Goski Kasper [w:] Wielkopolski słownik biograficzny*, Warszawa 1981, s. 215.

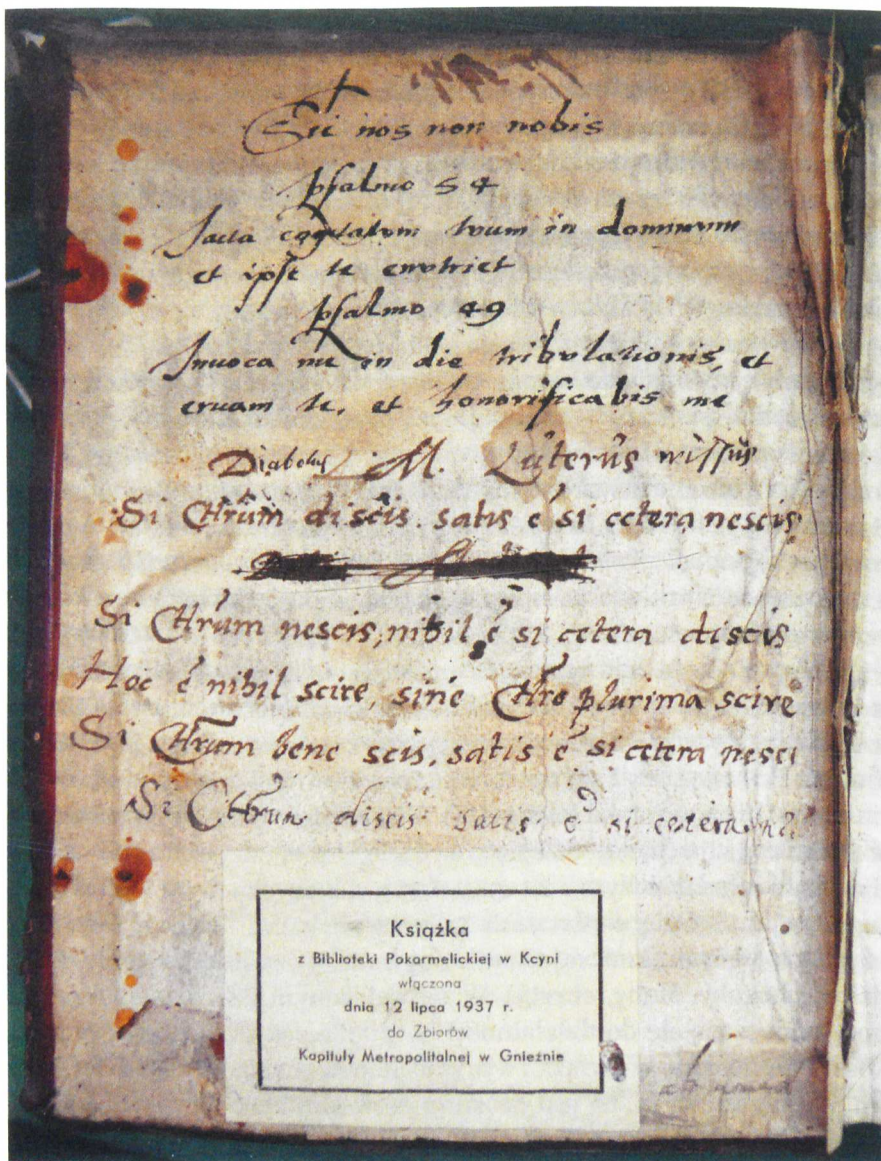
³ W literaturze na temat Goskiego możemy znaleźć informacje o dwojgu dzieciach: Kasprze i Annie. Zachowany diariusz pozwala jednak zwiększyć liczbę jego potomstwa do siedmiorga. Zob. R. Wójcik, *Wokół dwóch diariuszów...*, dz. cyt., s. 20 i 28.

1552–1556 oraz 1571–1576, niestety drukowane almanachy z jego notatkami z tych dwóch okresów, jeśli nawet przetrwały zawirowania dziejowe, nie zostały dotąd odnalezione. Goski zmarł w Poznaniu 25 listopada 1576.

Dzięki zapiskom, które po sobie pozostawił, miejsce Kaspra Goskiego w kontekście kultury książki w szesnastowiecznej Polsce można rozważać na podstawie trzech głównych obszarów: 1. badając nieliczne egzemplarze książek z jego księgozbioru, które przetrwały do naszych czasów; 2. badając książki jego autorstwa; 3. analizując na podstawie jego zapisków oraz danych w aktach miejskich, które zachowały się w Archiwum Państwowym w Poznaniu, relacje poznańskiego burmistrza z przedstawicielami rynku książki w renesansowym Poznaniu. Trzecie zagadnienie nie będzie przedmiotem niniejszych rozważań, ponieważ jego zakres przekracza ramy obecnego opracowania, a ponadto wymaga pogłębionej i czasochłonnej kwerendy archiwalnej, która zaplanowana jest na dalszy etap prac. Kilka kwestii z tego zakresu jednak zostanie tu odnotowanych, ponieważ nie sposób podczas próby rekonstrukcji szczątków księgozbioru Goskiego pominąć jego związków z poznańskim księgarzem i wydawcą Janem Patruusem.

Kasper Goski był typowym przedstawicielem dość zamożnego mieszczaństwa polskiego. Pełnił obowiązki lekarza, burmistrza i rajcy, angażował się w życie miasta, utrzymywał stałe kontakty z jego mieszkańcami, interesował się żywo wydarzeniami politycznymi zarówno na scenie krajowej, jak i lokalnej. W almanachu sporządził 717 zapisek różnego rodzaju (ponad dziesięciokrotnie więcej niż przetrwało w jego diariuszu młodzieńczym z lat 1549–1551), w których odnotowywał takie tematy, jak istotne wydarzenia z życia bliskich, dalszych oraz bliższych znajomych, znaczniejszych obywateli Poznania (śmierć i narodziny, choroby, śluby, chrzty). W ograniczonym zakresie sporządzał noty odnoszące się do działalności gospodarczej: przychody, wydatki, koszty poniesione w związku z przyjęciem kogoś na służbę, dzierżawy itp. Zapisywał za to, co jest zrozumiałe w kontekście jego zainteresowań prognostykarskich, informacje o klęskach żywiołowych oraz niezwykłych zjawiskach pogodowych. Zdarzało mu się także poświęcić uwagę wydarzeniom o znaczeniu ogólnopolskim (jak wyjazd Bony do Italii osiem lat po śmierci Zygmunta I Starego) oraz lokalnym. Odnotowywał również podróże, a także, co istotne dla naszych rozważań, niektóre kontakty z Janem Patruusem.

W szesnastowiecznych drukowanych almanachach, które służyły za podstawę do prowadzenia zapisków diariuszowych, noty znajdowały się

1. Zapiska Kaspra Goskiego w: Gabriel Biel, *Sermones dominicales de tempore tam hyemales quam estiuales diuini ubi eximii concinatoris Gabrielis Biel Spirensis ... Sermo de fugienda peste ... Defensorium obedientie pontificis ad ecclesiam Romanam ...*, Hagenau, Heinrich Gran; Augsburg, Johann Rynmann, 1519/1520, Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, sygn. 998 adl.

w różnych miejscach, a w zależności od lokalizacji pełniły różne funkcje⁴. Do najczęściej spotykanych typów zapisów można zaliczyć wpisy proweniencyjne (zazwyczaj na przednich wyklejkach i stronach tytułowych), wypisy, cytaty, receptury (na wyklejkach), marginalia okołotekstowe odnoszące się do drukowanych wstępów do efemeryd (tego rodzaju zapiski sporządzali przede wszystkim lekarze, Goski nie jest tu wyjątkiem), zapisy rocznikarskie podsumowujące miniony rok w kilku zdaniach, na czystych lub skąpo zadrukowanych stronach oddzielających poszczególne lata, zasadnicze zapiski diariuszowe, zazwyczaj opatrzone dokładną datą dzienną, a także – o wiele rzadziej – różnego rodzaju szkice, rysunki czy horoskopy. W przypadku kalendarza Goskiego mamy do czynienia niemal ze wszystkimi rodzajami marginaliów i not, z wyjątkiem rysunków.

Nieliczne książki, o których możemy powiedzieć, że bezsprzecznie stanowiły jego własność, a które przetrwały do dziś w bibliotekach, świadczą także o tym, że śledził na bieżąco literaturę, szczególnie z najbardziej interesujących go dziedzin: astrologii, prognostykiarstwa, układania kalendarzy. Z dużą dozą prawdopodobieństwa możemy założyć, że w jego księgozbiornie były także dzieła medyczne, ogrodnicze, różnego rodzaju zielniki i poradniki gospodarskie, jak choćby *O ziołach i o mocy ich* Stefana Falimirza (lub podobne dzieło).

Do tej pory w bibliotekach udało się odnaleźć następujące książki, które należały do Kaspra Goskiego (w przypadku kalendarza Pietra Pitatiego, który jest obecnie w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej, Goski był jego współwłaścicielem, a po wyjeździe z Italii pozostawił *Almanach* Piotrowi Duninowi-Wolskiemu):

1. Pietro Pitati, *Almanach Novum* [...] *Superadditis annis quinque supra ultimas hactenus in lucem editas Ioannis Stoeffleri Ephemeridas. 1551 ad futurum* [...] *annum MDLVI* [...], Venetiis: [apud haeredes Lucaeantonii Iuntae], 1542. BJ Cim.Qu. 5529 (diariusz studencki, 1549–1551). Następnym właścicielem był Piotr Dunin-Wolski.

2. *Antichristus sive prognostica finis mundi. Ex Matthaei xxiiii Cap. Daniele et alijs Scripturae locis*, Basilea: Per Petrum Pernam, 1575. Muzeum M. Kopernika we Fromborku, sygn. MF/Sd/68⁵.

⁴ Więcej na ten temat zob. w: R. Wójcik, *Typologia zapisków...*, dz. cyt., s. 39–47.

⁵ Za wszystkie informacje odnoszące się do intrologatorskiego klocka z Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku winien jestem wdzięczność Zdzisławowi Piechockiemu, kustoszowi biblioteki tejże instytucji.

3. Piccolomini Alexandrus, Stupanus Johannes Nicolaus, *De sphaera libri quatuor, ex Italico in Latinum sermonem conuersi. Eiusdem compendium de cognoscendis stellis fixis: et de magnitudine Terrae et Aquae liber unus, itidem Latinus factus. Joan. Nicol. Stupano Rheto interprete*, Basilea: Per Petrum Pernam, 1568. Muzeum M. Kopernika we Fromborku, sygn. MF/Sd/66.

4. Pitatus Petrus, *Verae solaris atque lunaris anni quantitatis aliarumque rerum ad calendarii romani emendationem pertinentium: de ortu item atque occasu stellarum fixarum, compendiosa atque dilucida explicatio. Opus Iam Olim a Petro Pitato Veronensi Mathematico conscriptum, & Tridentini Consilij patribus exhibitum; nunc vero denuo reuisum & diligentissime castigatum*, Basilea: Per Petrum Pernam, 1568. Muzeum M. Kopernika we Fromborku, sygn. MF/Sd/67.

5. Ioannes Stadius, *Ephemerides novae et exactae [...] ab anno 1554. ad annum 1570. Ad divum Philippum Hispaniarum, Angliae, Franciae, Neapolis, Hierusalem & Siciliae Regem [...]*, Coloniae Agrippinae: apud Haeredes Arnoldi Birckmanni, 1556. Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, sygn. SD 5200 II (diariusz Goskiego 1556–1570).

6. Gabriel Biel, *Sermones dominicales de tempore tam hyemales quam estiuales diuini vbi eximii concinatoris Gabrielis Biel Spirensis [...] Sermo de fugienda peste [...] Defensorium obedientie pontificis ad ecclesiam Romanam [...]*, Hagenau: Heinrich Gran; Augsburg, Johann Rynmann, 1519/1520. Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, sygn. 998 adl.⁶.

Spośród sześciu zachowanych książek aż pięć w jakiś sposób powiązanych jest z astrologią (kalendarzami) i prognostykarnictwem (druki przechowywane we Fromborku są współoprawne – zostały oprowione z pewnością w XVI w., najprawdopodobniej na polecenie samego Goskiego). Zaskakują nieco w tym zestawieniu kazania Gabriela Biela. Ich obecność wskazuje jednak, że w księgozbiórce Goskiego mogły się znajdować również dzieła z zakresu kaznodziejstwa, teologii, a także sporów i dyskusji między katolikami a protestantami.

Do powyższego zestawienia należy dodać także rękopis (autograf) Goskiego, który przetrwał do naszych czasów i obecnie jest przechowywany w Bibliotece Naukowej PAU i PAN w Krakowie (sygn. 555 II): *Prognosticon astrologicum ex futuris eclipsibus solis atque lunae ab anno domini*

⁶ Informację o tej książce zawdzięczam Jakubowi Łukaszewskiemu z BUAM. Zob. VD 16 B 5401. Na przedniej wyklejce znajduje się naklejka sprzed II wojny światowej z napisem: „Książka z Biblioteki Pokarmelickiej w Kcyni włączona dnia 12 lipca 1937 r. do Zbiorów Kapituły Metropolitalnej w Gnieźnie”.

1551 ad annum 1556 conscriptum autore Casparo Goski Hymnasj Cracoviensis atrium magistro. Rękopisów takich mógł on oczywiście posiadać więcej, w tym takie, które stanowiły podstawę jego prognostyków wydanych później drukiem we Wrocławiu i w Krakowie.

Dochodzimy tym samym do książek, których Kasper Goski był autorem. Do naszych czasów przetrwały zaledwie ułamki z jego obfitej twórczości prognostykarskiej. Obecnie wiadomo o sześciu zachowanych drukach (oraz wzmiance o jednym), a także odpisie fragmentu jego najsłynniejszego prognostyku na 1571 r., zachowanym w Biblioteca Angelica w Rzymie, czyli w sumie mamy informacje z bibliotek oraz bibliografii o ośmiu drukach, które istnieją lub istniały z całą pewnością:

Dzienne sprawy wedle Niebieskich biegow ná rok Panski 1563 pilnie opissane, Wrocław: Kryspin Szarfenberg, 1562. Kraków, Biblioteka Jagiellońska, sygn. Cim. 1071.

Przepowiedzenie wszeliakich przygod s biegow niebieskich na Rok 1563 oznáymione, Wrocław: Kryspin Szarfenberg, 1562. Kraków, Biblioteka Jagiellońska, sygn. Cim 1072.

Opisanie krotkie Kaspra Goskiego W Lekarstwiech Doktora, iesliże Rok Pański M.D.LXV. Powietrza morowego wolny będzie, Kraków: Stanisław Szarffenberg, 1565. Warszawa, Biblioteka Uniwersytecka, sygn. Sd.618.583.

Praktyka na Rok po Bożym Narodzeniu 1569 rozwáznie nápisaná, Wrocław: Kryspin Szarfenberg, 1568. Kraków, Biblioteka Jagiellońska, sygn. Cim. 1604.

[Prognostyk na rok 1571 – zawierający przepowiednię o wygranej nad Turkami]. Rękopis, Rzym, Biblioteca Angelica, sygn. Ms 154, k. 75r–v, 98r–99r: *Augurium de Turca, d. 5 aug. 1570, excerptum ex prognostico seu Calendario signorum coelestium per Gasparum Goski [...] conscripto de anno D. 1511 [sic!] [winno być: 1571]*.

Przestrogá przypadkow wszelkich wedle náuki gwiazd i obrotow niebieskich: na rok 1576 pilnie opisána, Wrocław: Kryspin Szarfenberg, 1575. Kraków, Biblioteka Jagiellońska, sygn. BJ Cim. 1074.

[*Dzienne sprawy wedle niebieskich biegów na rok 1576*], [Wrocław: Kryspin Szarfenberg, 1575]. Kraków, Biblioteka Jagiellońska, sygn. Cim. 1073.

Już Karol Estreicher słusznie przewidywał, że Goski wydrukował znacznie więcej prognostyków, niż przetrwało do czasów współczesnych, choć znał on zaledwie trzy druki – jeden z Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego (dalej: BUW) i dwa z Krakowa (pozostałe z powyższego zestawienia, które przechowywane są obecnie w Bibliotece Jagiellońskiej, wydobyto z opraw, ponieważ stanowiły makulaturę wykorzystaną przez

introligatorów). W tomie 17 swojej bibliografii Estreicher zanotował: „Toż: [...] z lat: 1564. 1565. 1566. 1567. 1568. 1569. 1570. 1571. 1572. 1573. 1574. 1575. Te nas nie doszły i za zatraczone uważane być mogą”⁷. Dzięki odnalezionemu w Poznaniu diariuszowi Goskiego z całą pewnością możemy potwierdzić przeczecucia Estreichera. Poznański burmistrz skrupulatnie bowiem odnotowywał, kiedy przekazał wydawcy swoich prognostyków, Janowi Patruusowi, gotowy prognostyk na rok następny. Ten z kolei przekazywał je dalej – do drukarni we Wrocławiu, a jest już powszechnie wiadome, że właśnie m.in. z Wrocławiem i oficyną Kryspina Szarffenberga poznański księgarz miał żywe kontakty. Pierwszą notatką potwierdzającą znajomość K. Goskiego z Patruusem jest ta z 25 października 1556, gdy burmistrz zapisał, że zakupił od księgarza almanach, najprawdopodobniej ten, w którym prowadził zachowane do dziś zapiski („Almanach michi emi a Joanne Patruo”).

Pozostałe zapiski odnoszą się do prognostyków, które napisał i przekazał Patruusowi. Oto one:

21 marca 1560 – „Joanni Patruo civi Posnaniensi sub incudim dedi prognosticon pro anno domini 1561”;

24 maja 1565 – „Domino Joanni Patruo civi et bibliopolae Posnaniensi donavi prognosticum pro anno futuro, quod Vratislaviam sub incudim misi”;

13 maja 1566 – „Dedi prognosticon famato domino Joanni Patruo civi et bibliopolae Posnaniensi pro anno 1567”;

3 maja 1567 – „Prognosticon, pro anno 1568 famato domino Joanni Patruo civi et bibliopolae Posnaniensi sub incudim dedi”;

9 czerwca 1568 – „Almanach pro anno domini 1569 spectabili domino Joanni Patruo sub incudim dedi, prognosticon vero propter certas causas ad aliud tempus aput me reservavi”;

25 czerwca 1568 – „Prognosticon, pro anno domini 1569 domino Joanni Patruo civi Posnaniensi sub incudim dedi”;

3 czerwca 1569 – „Prognosticon pro anno domini 1570 domino Joanni Patruo sub incudim dedi”;

11 sierpnia 1570 – „Famato domino Joanni Patruo civi et bibliopolae posnaniensi prognosticon pro anno domini 1571 sub incudim dedi”;

Na szczególną uwagę zasługują zapiski z lat 1568 i 1570. Zauważmy bowiem, że 9 czerwca 1568 Goski przekazał Patruusowi przygotowany

⁷ K. Estreicher, *Bibliografia polska, cz. 3: Stolecie xv–xviii w ukladzie abecadlowym*, t. 17, Kraków 1899, s. 272–273.

2. Oprawa renesansowa klocka intrologatorskiego z księgozbioru Kaspra Goskiego: Piccolomini Alexandrus, Stupanus Johannes Nicolaus, *De sphaera libri quatuor, ex Italico in Latinum sermonem conuersi. Eiusdem compendium de cognoscendis stellis fixis: et de magnitudine Terrae et Aquae liber unus, itidem Latinus factus. Joan. Nicol. Stupano Rheto interprete.* Basilea, Per Petrum Pernam, 1568. Frombork, Muzeum M. Kopernika, sygn. MF/sd/66.

przez siebie almanach, natomiast prognostyk – dopiero trzy tygodnie później, 25 czerwca. Oznacza to, że Goski był autorem nie tylko prognostyków, lecz także almanachów.

Dzięki odnalezionej notatce w dodatkach do *Bibliografii polskiej* Estreichera, odnoszącej się do *Almanachu* z 1557 r. (o czym niżej), wiemy, że owo autorstwo aż dwóch ksiązek w jednym roku nie było incydentalne i możemy je odnieść nie tylko do czerwca 1568, gdyż publikował on dwa tytuły rocznie co najmniej dwukrotnie, a zapewne każdego roku. Należałoby zatem prawie podwoić rozmiary i tak już obfitej produkcji poznańskiego autora. W latach 1561–1564 Goski nie odnotował faktu, że oddał Patruusowi prognostyki, ale szczęśliwie zachował się w Bibliotece Jagiellońskiej prognostyk na 1563 r., co poświadcza, że również w tym okresie rokrocznie publikował on swoje przepowiednie.

Zapiska z 11 sierpnia 1570 jest szczególnie z innego powodu. Po pierwsze, ten prognostyk został oddany do druku najpóźniej – z zachowanych notatek widać zresztą, że w miarę upływu lat Goski dostarczał Patruusowi rękopisy coraz później, zaczynając od marca 1560, przez maj (lata 1565–1567), czerwiec (1568 i 1569), aż po sierpień (1570), co jest interesujące w kontekście badań nad procesem wydawniczym w XVI w. Po drugie, notatka ta odnosi się do prognostyku na 1571 r., książki, która – jak się wydaje – wyróciła do góry nogami dość spokojne dotychczas życie Goskiego, przynosząc mu sławę w Europie, pomnik w Wenecji, a także dożywotnią rentę przyznaną przez wenecki senat. To w tym właśnie prognostyku Goski „przewidział” zwycięstwo sił chrześcijańskich nad Turkami, co jemu współcześni, po wygranej bitwie pod Lepanto we wrześniu 1571, przypisali nadzwyczajnym zdolnościom i umiejętnościom poznańskiego medyka w prognozowaniu przyszłości.

Powróćmy do notatki odnalezionej w dodatkach do *Bibliografii...* Estreichera. Czytamy tam, co następuje: „*Almanach cum electionibus pro anno domini M^oLlvij [sic!] communi a Casparo Gosky Medico diligentissime descriptu[m]. Venus Domina Anni. Mars particeps. Sic nos non nobis. 1557. Defekt wyklejony z okładki. Opis niezweryfikowany. Ossol.*”⁸.

Niestety, odnotowany egzemplarz z Ossolineum zaginął (lub nigdy nie istniał). W Centrum Badawczym Bibliografii Polskiej Estreicherów

⁸ https://www.estreicher.uj.edu.pl/staropolska/baza/wpis/?sort=miejsce_rok_wydania&order=-1&id=218793&offset=82083&index=11, stan z 29.01.2020–16.02.2020. Za informację o tej wzmiance dziękuję prof. Wiesławowi Wydrze z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. W tropieniu zaginionych

zachowała się fiszka, której treść odnosi się do tego druku. Na niej, oprócz wyżej przytoczonego cytatu bibliograficznego, czytamy: „Almanach ten był też w BUW (28.19.8.17) – z daru Wierzbowskiego – w 1967 r. nie ma”. Zapis w księdze inwentarzowej BUW wskazuje, że szczątki tego druku istotnie się tam znajdowały, a zapiska akcesyjna wskazuje, iż trafił on tam prawdopodobnie w 1909 r. Dodajmy, że w zapisce z fiszki oraz tej z księgi inwentarzowej BUW występują różnice. Po pierwsze, inny jest rok wydania (na fiszce 1557, natomiast w księdze BUW – 1558), po drugie, istnieje drobna różnica w zapisie sygnatury, na fiszce mamy 28.19.8.17, natomiast w księdze inwentarzowej: 28.19.9. Jeśli nie zaszła tu pomyłka, mielibyśmy do czynienia z dwoma ułomkami tego samego almanachu w dwóch bibliotekach (BUW i Ossolineum) albo z dwoma almanachami (na lata 1557 i 1558). Niestety, w obu bibliotekach ułamki te obecnie są zaginione, przy czym w przypadku BUW pozostał przynajmniej ślad w księdze inwentarzowej. Szczegółowość zapisu wskazuje, że druk ten na pewno istniał. Dla nas niesie on dwie ważne informacje: to kolejne potwierdzenie, że Goski oprócz prognostyków na pewno publikował almanachy, a ponadto i tutaj pojawia się fraza „Sic nos non nobis”, do której jeszcze wrócimy.

W kontekście naszych rozważań ważne jest jednak także coś innego, przy czym należy zaznaczyć, że poruszamy się po rejonach wielce prawdopodobnych hipotez. Stwierdzenia poniższe dopóty pozostaną zaledwie hipotezami, dopóki nie znajdziemy ostatecznego potwierdzenia w odnalezionych drukach, zapiskach archiwalnych lub innych trudnych obecnie do przewidzenia świadectwach. Z dużą dozą prawdopodobieństwa możemy założyć, że Goski otrzymywał z Wrocławia za pośrednictwem Patruusa egzemplarze autorskie swoich druków. Niewątpliwie publikował prognostyki aż do śmierci w 1576 r., a ponieważ zmarł w listopadzie, jest wielce prawdopodobne, iż zdążył oddać do druku również prognostyk na 1577 r. (chyba że nie pozwolił mu na to stan zdrowia; nic jednak nie wiemy o tym, by pod koniec życia jakaś choroba uniemożliwiła mu normalne funkcjonowanie). Oznacza to, że w latach 1561–1577 wydał drukiem co najmniej 16 prognostyków. Możemy przypuszczać, że wydawał je już wcześniej, co najmniej od 1552 r., gdy osiadł w Poznaniu.

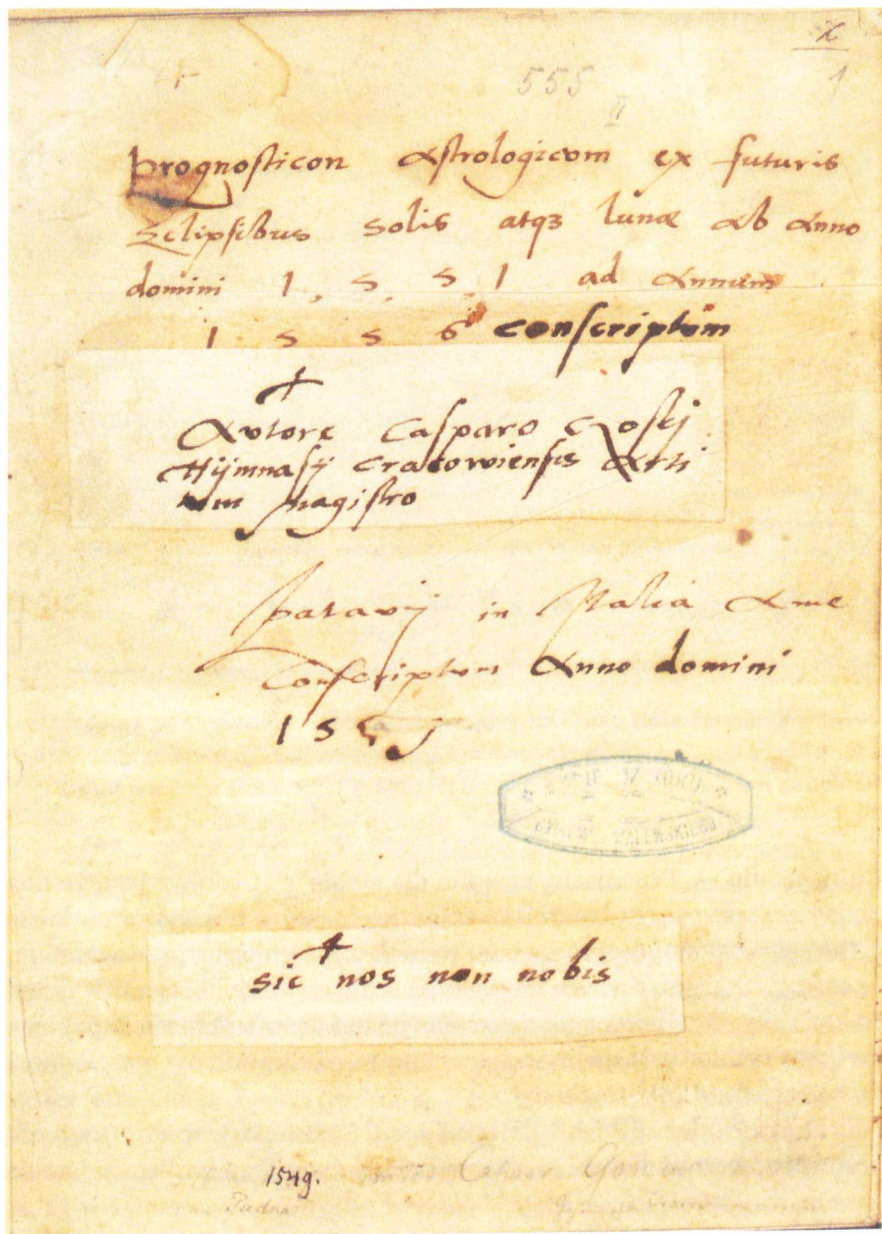
egzemplarzy pomagali mi także Agnieszka Franczyk-Cegła z Działu Starych Druków Ossolineum, Izabela Wiencek-Sielska z Gabinetu Starych Druków Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego oraz Stanisław Siess-Krzyszczkowski z Centrum Badawczego Bibliografii Polskiej Estreicherów, za co bardzo im wszystkim dziękuję.

Z lat 1552–1560 nie posiadamy jednak ani żadnego druku, ani wzmianki w jego diariuszu, by przekazał swoje dziełko Patruusowi. Do tych 16 prognostyków dodać musimy co najmniej dwa almanachy (wzmiankowany w zapisce z 1568 r. i ten zaginiony z BUW i Ossolineum). Możemy zatem do liczby zachowanych i wyżej wymienionych książek z księgozbioru Goskiego dodać co najmniej 18 druków jego autorstwa. Jest także prawdopodobne, że kupował i czytał prognostyki innych, współczesnych mu autorów.

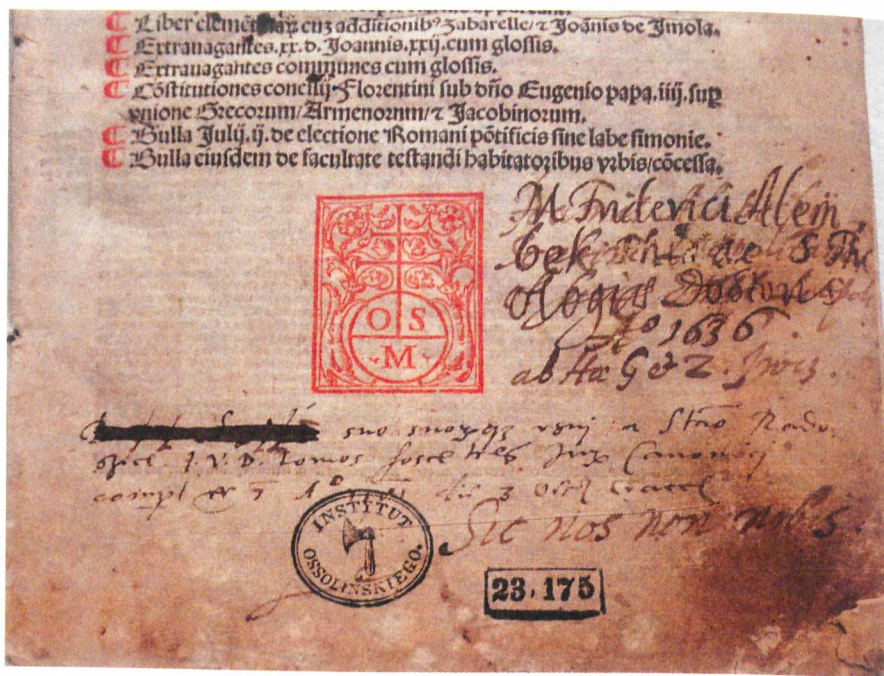
Do powyższych stwierdzeń i przypuszczeń dorzucić należy jeszcze jedną obserwację. Kasper Goski dbał o swoje książki, o czym świadczą zachowane egzemplarze – oprawione w deski i skórę zdobioną w renesansowe motywy, np. *Ephemerides novae et exactae* przechowywane w BUAM albo klocek zachowany we Fromborku. Patruus był nie tylko wydawcą i księgarzem, ale miał również warsztat introligatorski. Tym samym znów możemy z dużą dozą prawdopodobieństwa założyć, że właśnie u niego Goski z jednej strony zaopatrywał się w nowe tytuły, które ów księgarz przywoził do Poznania z niemieckich ośrodków handlu książką, z drugiej zaś – oprawiał swoje woluminy.

Na to, iż Goski posiadał spory księgozbiór, wskazuje także fakt, że opatrywał swoje książki charakterystycznym znakiem własnościowym. Ponieważ znak ten jest nietypowy, zasługuje na to, by poświęcić mu baczniejszą uwagę. Jest to dość istotne w kontekście nie tylko badań nad księgozbiorem Goskiego, lecz także w szerszej perspektywie – ogólnych dociekań proveniencyjnych. Okazuje się bowiem, że poznański burmistrz oznaczał swoje książki nie za pomocą typowej zapiski *ex libris*, nie za pomocą pieczętki, ekslibrisu, superekslibrisu czy innego oczywistego znaku własnościowego, ale za pomocą charakterystycznego znaczka, dewizy oraz, w trzech znanych przypadkach, również dwóch cytatów (a właściwie parafraz) z psalmów. Przyjrzyjmy się wszystkim wymienionym elementom, które w formie rękopiśmiennej występują zawsze razem – co najmniej dwa elementy (znaczek i dewiza), a także trzy (znaczek, dewiza i wersety z psalmów).

Najstarszym znanym woluminem, w którym Goski wykorzystał te znaki własnościowe, jest jego autograf przechowywany obecnie w Bibliotece Naukowej PAU i PAN w Krakowie. Na pierwszej karcie oprócz podpisu Goskiego widzimy bowiem w dwóch miejscach charakterystyczny krzyżyk i dewizę: „Sic nos non nobis”, stanowiącą parafrazę z epigramu przypisywanego Wergiliuszowi (*Sic vos non vobis* – „Z owoców waszej pracy ktoś inny skorzysta” lub w innym

3. Najstarsza zachowana zapiska własnościowa Kaspra Goskiego na stronie tytułowej rękopisu: *Prognosticon astrologicum ex futuris eclipsibus solis atque lunae ab anno domini 1551 ad annum 1556 conscriptum autore Casparo Goski Hymnasj Cracoviensis atrium magistro*, Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, sygn. 555 II, k. 1r.

4. Dewiza *Sic nos non nobis* z 1636 r. wpisana ręką Fryderyka Alembeka w *Sextus decretalium liber a Bonifacio Octavo in concilio Lugdunensi editus*, Wenecja, 1525 r., Zakład Narodowy im. Ossolińskich, sygn. XVI.Qu.11710.

tłumaczeniu – „Pracujecie, lecz nie dla siebie”⁹). Ciekawe jest, że oba wpisy zostały sporządzone na karteczkach, które naklejono na kartę tytułową w późniejszym czasie, jednak z pewnością przez samego Goskiego. Świadczy o tym zapis słów „conscriptum” oraz „magistro”, wskazujący, iż zapisów tych dokonano po naklejeniu skrawków papieru na kartę tytułową. W jednym i drugim przypadku nie ma wątpliwości, że wyszły spod ręki Goskiego.

O przynależności do księgozbioru Goskiego współprawnych woluminów z biblioteki we Fromborku świadczy zapis na karcie

⁹ Zob. M. Stachon, *Young Vergil's Very First Poetic Exercises. Some Remarks on the Pseudo-Vergilian Liber Distichon (AL 250-257 Sh. B. = AL 256-263 R.)* [w:] *Animo Decipiendi? Rethinking Fakes and Authorship in Classical, Late Antique, and Early Christian Works*, ed. A. Guzmán, J. Martínez, Groningen 2018, s. 173–186, a zwłaszcza s. 174–177.

tytułowej dzieła *Antichristus sive prognostica finis mundi*. Widzimy tam notatkę sporządzoną bez wątpienia przez Goskiego: „Non conveniunt haebrei cum Saracenis ita quoque non convenit astronomia cum hoc theologo qui non fuisse Evangelium ante Lutherum [...] Censura Doctoris Casparis Goski medici de hoc libro”. Ponadto na przedniej wyklejce znajduje się opatrzona charakterystycznym krzyżykiem dewiza „Sic nos non nobis” oraz cytaty z psalmów, a także cytat z dzieła historycznego.

Dewiza ta znajduje się także w *Ephemerides* Ioannesa Stadiusa z BUAM, w *Sermones dominicales* Gabriela Biela z Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie oraz w klocek z Fromborka. I w tych przypadkach krzyżyk oraz dewiza występują w wersji poszerzonej o dwa cytaty z dwóch różnych psalmów. Cytaty te w poszczególnych woluminach brzmią następująco (numeracja według dawnej Wulgaty):

Ioannes Stadius, *Ephemerides novae et exactae* (BUAM, SD 5200 11):

Psalmu 54 Iacta cogitatum tuum in dominum et ipse te enutriet

Psalmu 49 Invoca me in die tribulationis et ego exaudiam te

Gabriel Biel, *Sermones dominicales de tempore* (Gniezno AA, sygn. 998 adl.)

Psalmu 54 Iacta cogitatum tuum in dominum et ipse te enutriet

Psalmu 49 Invoca me die tribulationis, et eruam te, et honorificabis me

Klocek z Fromborka zawierający m.in. *De spaera libri quattuor* (Frombork, Biblioteka MMK, MF/Sd/66-68):

Psalmu 54 Iacta cogitatum tuum in dominum, et ipse te enutriet

Psalmu 49 Invoca me in die tribulacionis et eruam te et honorificabis me

Jak widzimy, Goski zawsze oznaczał cytaty jako wzięte z tych samych psalmów – 54 i 49, wpisując je w tej właśnie kolejności. W przypadku dzieła Gabriela Biela i cytatu z Psalmu 49 Goski wybrał wers 15: *Invoca me die tribulationis, et eruam te, et honorificabis me*. W almanachu zaś cytat *Invoca me in die tribulationis et ego exaudiam te* jest w rzeczywistości kompilacją dwóch psalmów – 49 (*Invoca me in die tribulationis*) oraz 90 (*et ego exaudiam te*), przy czym słowa z Psalmu 90 zostały sparafrazowane (w istocie jest tam: *et ego exaudiam eum*¹⁰). Cytat z Psalmu 54, 15 w istocie zaś powinien brzmieć: *Iacta super Dominum curam tuam et ipse te enutriet*. Wykorzystany przez Goskiego cytat jest antyfoną. W klocek zachowanym we Fromborku cytaty te brzmią: *Psalmu*

¹⁰ Ps 90,15: *Clamabit ad me, et ego exaudiam eum; cum ipso sum in tribulatione; eripiam eum et glorificabo eum.*

54 *Iacta cogitatum tuum in dominum, et ipse te enutriet* oraz *Psalmo 49 Inuoca me in die tribulationis et eruam te et honorificabis me.*

W woluminach zachowanych w Poznaniu i we Fromborku pod cytatami z psalmów Goski umieścił też wypisy z dzieł astrologicznych, natomiast w przypadku *Sermones dominicales* Biela wpisy poniżej werse-
setów z psalmów wpisane zostały inną ręką.

Dewiza „*Sic nos non nobis*” pojawia się także na unikatowym druku Goskiego przechowywanym w BUW – *Opiszanie krotkie [...] iesłize Rok Pański M.D.LXV. Powietrza morowego wolny będzie*. Była ona drukowana także na innych książkach jego autorstwa, co potwierdza zapiska z fiszki o zaginionym obecnie ułamku *Almanachu* na 1558 r., gdzie wyraźnie odnotowano jej treść. Co ciekawe, dewiza ta pojawia się także jako zapiska w książce o zupełnie innej proveniencji, mianowicie w *Sex-tus decretalium liber a Bonifacio Octavo in concilio Lugdunensi editus* (Wenecja 1525), która należała do zmarłego w 1672 r. Fryderyka Alembeka, teologa, filozofa, królewskiego sekretarza¹¹ (Ossolineum, sygn. XVI. QU.11710), i została wpisana jego ręką ok. 1636 roku. Czy może to oznaczać, że Alembek posiadał już wówczas w swoich zbiorach jakąś książkę z księgozbioru Goskiego albo z dewizą zapoznał się za pośrednictwem druku jego autorstwa? Dzisiaj nie znajdziemy już raczej odpowiedzi na to pytanie. Niemniej jednak trzeba zauważyć, że w książkach (drukach), które należały do Goskiego i zostały napisane jego ręką, dewiza ta występuje niemal zawsze w towarzystwie cytatów z psalmów 54 i 49 (lub ich parafraz), a także zawsze z charakterystycznym krzyżykiem nadpisany nad nią.

Pozostaje na razie zagadką, dlaczego Kasper Goski wybrał na swój znak proveniencyjny dewizę o tej właśnie treści. Być może zetknął się z nią podczas studiów we Włoszech (jest ona znana m.in. z Genui, gdzie widnieje na portalu Palazzo Gio Battista Centurione, nie jest jednak pewne, czy była już tam podczas pobytu Goskiego w Italii, czy też dodano ją po przebudowie w XVII w.). Obecnie motto to pojawia się także w heraldyce kanadyjskiej (Canadian Forces Base, w ratuszu w Toronto), na Wyspach Brytyjskich (herb rady dystryktu wiejskiego z XIX w. z siedzibą w Pocklington w hrabstwie East Riding of Yorkshire).

Podsumowując, należy stwierdzić, że Kasper Goski odznaczał się cechami prawdziwego bibliofila, który dbał o swoje książki i wyposażał

¹¹ J. Kwolek, hasło: *Fryderyk Alembek* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 1, Kraków 1935, s. 73–74.

je w drogie oprawy. Zachowane nieliczne egzemplarze z jego księgozbioru wskazują, że mógł on być w posiadaniu kilkudziesięciu (jeśli nie kilkuset woluminów), które po jego śmierci (lub po śmierci któregoś z jego dzieci, które dożyły wieku dorosłego – Anny lub Kaspra) zostały sprzedane lub podarowane jakiejś bibliotece, np. kolegium jezuickiego w Poznaniu albo Akademii Lubrańskiego, a następnie uległy rozproszeniu. Jest wielce prawdopodobne, że w polskich i zagranicznych bibliotekach znajdują się jeszcze książki z charakterystycznym wpisem „Sic nos non nobis”, dzięki któremu można będzie z całą pewnością stwierdzić, iż należały do Kaspra Goskiego.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Biblioteca Angelica w Rzymie

sygn. Ms 154: [Prognostyk na rok 1571 – zawierający przepowiednię o wygranej nad Turkami], k. 75r–v, 98r–99r: *Augurium de Turca, d. 5 aug. 1570, excerptum ex prognostico seu Calendario signorum coelestium per Gasparum Goski [...] conscripto de anno d. 1511 [sic!]*.

Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie

sygn. 555 II: *Prognosticon astrologicum ex futuris eclipsibus solis atque lunae ab anno domini 1551 ad annum 1556 conscriptum autore Casparo Goski Hymnasÿ Cracoviensis atrium magistro.*

Stare druki autorstwa Kaspra Goskiego

Almanach cum electionibus pro anno domini MLlvij [sic!] communi a Casparo Gosky Medico diligentissime descriptu[m]. Venus Domina Anni. Mars particeps. Sic nos non nobis, [s.l: s.n.] 1557. Ossol. BUW. [zaginiony].

Dzienne sprawy wedlie Niebieskich biegow na rok Panski 1563 pilnie opissane, Wrocław: Kryspin Szarfenberg, 1562. Kraków, Biblioteka Jagiellońska, sygn. Cim. 1071. [Dzienne sprawy wedle niebieskich biegów na rok 1576], [Wrocław: Kryspin Szarfenberg, 1575]. Kraków, Biblioteka Jagiellońska, sygn. Cim. 1073.

Opisanie krotkie Kaspra Goskiego W Lekarstwiech Doktora, iesliże Rok Pański m.d.LXV. Powietrza morowego wolny będzie, Kraków: Stanisław Szarffenberg, 1565. Warszawa, Biblioteka Uniwersytecka, sygn. Sd.618.583.

Praktyka na Rok po Bożym Narodzeniu 1569 rozwáznie nápisaná, Wrocław: Kryspin Szarfenberg, 1568. Kraków, Biblioteka Jagiellońska, sygn. Cim. 1604.

- Przepowiedzenie wszeliakich przygod s biegow niebieskich na Rok 1563 oznáymione*, Wrocław: Kryspin Szarfenberg, 1562. Kraków, Biblioteka Jagiellońska, sygn. Cim. 1072.
- Przestroga przypadkow wszelkich wedle náuki gwiazd i obrotow niebieskich: na rok 1576 pilnie opisána*, Wrocław: Kryspin Szarfenberg, 1575. Kraków, Biblioteka Jagiellońska, sygn. BJ Cim. 1074.

Stare druki z zapiskami proweniencyjnymi

- Antichristus sive prognostica finis mundi. Ex Matthaei xxiiii Cap. Daniele et alijs Scripturae locis*, Basilea: per Petrum Pernam, 1575. Frombork, Muzeum M. Kopernika, sygn. MF/Sd/68.
- Biel G., *Sermones dominicales de tempore tam hyemales quam estiuales diuini vbi eximii concinatoris Gabrielis Biel Spirensis [...] Sermo de fugienda peste [...] Defensorium obediente pontificis ad ecclesiam Romanam [...]*, Hagenau: Heinrich Gran; Augsburg, Johann Rynmann, 1519/1520. Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, sygn. 998 adl.
- Bonifacy VIII, *Sextus decretalium liber a Bonifacio Octavo in concilio Lugdunensi editus*, Venetiis, 1525.
- Piccolomini A., Stupanus J. N., *De sphaera libri quatuor, ex Italico in Latinum sermonem conuersi. Eiusdem compendium de cognoscendis stellis fixis: et de magnitudine Terrae et Aquae liber unus, itidem Latinus factus. Joan. Nicol. Stupano Rheto interprete*, Basilea: Per Petrum Pernam, 1568. Frombork, Muzeum M. Kopernika, sygn. MF/Sd/66.
- Pitati P., *Almanach Novum... Superadditis annis quinque supra ultimas hactenus in lucem editas Ioannis Stoeffleri Ephemeridas. 1551 ad futurum [...] annum MDLVI [...]*, Venetiis: (apud haeredes Lucaeantonii Iuntae), 1542. BJ Cim.Qu. 5529.
- , *Verae solaris atque lunaris anni quantitatis aliarumque rerum ad calendarii romani emenedationem pertinentium: de ortu item atque occasu stellarum fixarum, compendiosa atque dilucida explicatio. Opus iam Olim a Petro Pitato Veronensi Mathematico conscriptum, & Tridentini Consilij patribus exhibitum; nunc vero denuo reuisum & diligentissime castigatum*, Basilea: Per Petrum Pernam, 1568. Frombork, Muzeum M. Kopernika, sygn. MF/Sd/67.
- Stadius I., *Ephemerides novae et exactae [...] ab anno 1554. ad annum 1570. Ad divum Philippum Hispaniarum, Angliae, Franciae, Neapolis, Hierusalem & Siciliae Regem [...]*, Coloniae Agrippinae: apud Haeredes Arnoldi Birckmanni, 1556. Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, sygn. SD 5200 II.

Opracowania

- Barycz H., hasło: *Goski Kasper* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 8, Wrocław 1959–1960, s. 349–350.
- Boras Z., hasło: *Goski Kasper* [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny*, Warszawa 1981, s. 215.

- Estreicher K., *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 1–36/1: *Stolecie xv–xviii w ukladzie abecadlowym*, Kraków 1891–2013.
- Kośmiński S., *Słownik lekarzów polskich obejmujący oprócz krótkich życiorysów lekarzy Polaków oraz cudzoziemców w Polsce osiadłych, dokładną bibliografią lekarską polską od czasów najdawniejszych aż do 1885*, Warszawa 1888.
- Kwolek J., hasło: *Fryderyk Alembek* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 1, Kraków 1935, s. 73–74.
- Stachon M., *Young Vergil's Very First Poetic Exercises. Some Remarks on the Pseudo-Vergilian Liber Distichon (AL 250–257 Sh. B. = AL 256–263 R.)* [w:] *Animo Decipiendi? Rethinking fakes and authorship in Classical, Late Antique, and Early Christian Works*, ed. A. Guzmán, J. Martínez, Groningen 2018.
- Sus M., *Studia uniwersyteckie poznańczyków w xv i xvi wieku*, „Kronika Miasta Poznania” 1950, nr 23, cz. 1, s. 16–37; cz. 2, s. 121–141.
- Wójcik R., *Typologia zapisków o poznańskiej proveniencji w kalendarzach wieloletnich z xvi wieku. Rekonesans* [w:] *Marginalia w książce dawnej i współczesnej*, red. B. Mazurkowska, Katowice 2019, s. 35–64.
- *Wokół dwóch diariuszów lekarza i burmistrza poznańskiego, Kaspra Goskiego (1549–1551 oraz 1556–1570)* [w:] *Memuarystyka w dawnej Polsce*, red. P. Borek, D. Chemperek, A. Nowicka-Struska, Kraków 2016, s. 19–30.

Abstract

The article is an attempt to reconstruct the Renaissance book collection of the Poznan doctor and mayor, living in the mid-16th century, Kasper Goski. It presents, first of all, the books found, which certainly came from Goski's collection, and secondly, it puts forward a hypothesis that his book collection was in fact much more abundant. This is indicated by preserved books, preserved books by Kasper Goski, and book bindings that have survived to our times. The second part of the article is devoted to an unusual note – the motto, *Sic nos non nobis, accompanied by a characteristic cross and quotations from two psalms. Kasper Goski certainly used this notation as his provenance.*

KEYWORDS: Kasper Goski, provenance, Renaissance, motto, Psalms, Renaissance private book collections, Poznań book collections, doctors' book collections